

TOP 10 RAJHRADSKÉ KLÁŠTERNÍ KNIHOVNY V 19. A POČÁTKEM 20. STOLETÍ

Petra Krřivová, Jindra Pavelková

Klášterní knihovna benediktinského opatství Rajhrad v současné době uchovává asi 65 000 svazků z nejrůznějších oborů – od literatury náboženské přes historii, matematiku, hospodářství až k beletrii. Z výpůjční knihy, která se dochovala ve fondu rajhradských benediktinů v Moravském zemském archivu, můžeme částečně vyčíst oblíbenost jednotlivých titulů, a to od 80. let 19. stol. do 20. let 20. stol., v závěru je pak ještě vloženo několik listů zachycující období 1864–1868.

Vlastní výpůjční kniha¹ je foliového formátu a jednotlivé listy jsou rozděleny na následující kolonky – datum výpůjčky, inventární číslo knihy či archivního materiálu, signatura, titul vypůjčovaného díla, počet svazků, jméno vypůjčovatele, datum vrácení dokumentu, poznámky.

Čtenáři knihovny

V nejstarší části výpůjční knihy, která zachycuje období let 1864 až 1868, se nejvíce objevují v kolonce vypůjčovatelů jména řádových bratrů. Z nich nejčastěji vidíme Bedu Dudíka, P. Placida, P. Sarcandra, P. Maura či P. Vojtěcha. Ovšem již v tomto období se zde můžeme setkat s mimoklášterními čtenáři. Zastoupen je jakýsi učitel Zavadil, pan Johann Kinter, patrně příbuzný pozdějšího klášterního knihovníka Maura Kintra, pan Hauslík, Wilhelm Žalud, pan Mayer, domský děkan v Brně či farář v nedalekých Židlochovicích. V těchto letech již tedy klášterní knihovna sloužila i mimořádrovým uživatelům, ale ještě se nestala všeobecně užívanou knihovnou veřejnou.

S tímto aspektem se setkáváme až v období mladším, ve výpůjční knize ohraničeném lety 1887 až 1921. I toto období však můžeme dle vypůjčovatelů dále členit.

Převážnou většinu čtenářů roku 1887 tvořili řádoví bratři, výjimku tvoří blíže nespecifikovaný dr. Leopold Janetschek. Víceméně stejní čtenáři navštěvovali rajhradskou knihovnu od léta následujícího až do roku 1897. Nejčastěji se jednalo o obyvatele Rajhradu a okolních vsí, příslušejících ke klášternímu panství či města Brna. U čtenářů je mnohdy vedle jména zapsána také adresa a s příby-

¹ MZA Brno, E 6 Benediktini Rajhrad, kart. č. 288, sig. F a 22 h.

vajcími léty stále častěji i povolání – např. Franz Vonolovsky Alexander Gasse 23 Brünn, Bednář Tomáš z Rebešovic, Urbánek kolář v Rajhradě.

V roce 1888 se mezi čtenáři objevují i první ženy – např. Albina Svobodová z Kanic či sl. Hermína Hořalková.

K nejčastějším návštěvníkům knihovny však bezesporu vedle řeholních bratří patřili především Straškraba, pokrývač v Rajhradě, Urbánek, kolář v Rajhradě, a Karel Dřevíkovský z Loučky. Doplnovali je Richterové z Rajhradu a Holaric, Jan Šosnar z Loučky, František Mátl z Rajhradu, Magdaléna Buďálková z Rajhradu, Homola z Rajhradu, Jan Chmelař z Loučky, Halouska z Rajhradu, Lidl z Rajhradu, Janiček, učitel z Tuřan, knihař František Pařil, Karel Richter, obuvník z Rajhradu, Zeman z Opatovic, Antonín Kordiovský z Loučky, Jakub Pospíšil, holič v Rajhradě, konventuál Leopold Kalivoda, Franz Flodr z Loučky, Matouš Vencálek z Drusic, Giuseppe Pin z Modřic a další. Z brněnských čtenářů se poměrně hojně objevuje sl. Anna Dvořáková, František Cigánek, p. Roháček, dómský vikář, profesor Oskar Musil, Štěpán Holšic z jednoho z brněnských konventů, P. Lorenz Wintera, P. Clemens Janetschek ze Starého Brna či p. Netopilík, z institucí pak Cís. král. kadetní škola v Brně.

2. května 1891 bylo několik knih zapůjčeno do Prahy na Zemskou výstavu. Doložen je rovněž dómský vikář z Olomouce Franz Utrhal.

Čtenáři rajhradské knihovny pocházeli též z dalších zemí monarchie. Zastoupena máme především jména vypůjčovatelů z Rakouska. Nejčastěji si z těchto v knihovně půjčoval knihy Mathias Kurz z Heiligenkreuzu, Lernas z Vídně, Julius Simoncini Alt-Wasser, P. Paravicini z dominikánského kláštera ve Vídni, sl. Donalinde z Korneuburgu, dr. Gustav Müller, ředitel semináře ve Vídni, Alfons Žák z Dressendorfu, dr. Menčík, pisař Dvorské knihovny ve Vídni, sl. Hachs z Heiligenkreuzu, Josef Blein z Vídně, Robert Breitkopf z Aigen u Raabsu či prof. dr. Wolta z Vídně.

Z dalších zahraničních čtenářů máme doloženu Královskou knihovnu v Berlíně a Kněžský seminář ve Štrasburku.

Jména čtenářů byla zapsána v tom jazyce, ve kterém čtenář s knihovníkem hovořil. U některých čtenářů se tak setkáváme s německou i českou variantou jména. Tato skutečnost mohla být dána též jazykem titulu, který si čtenář půjčoval. I mnohé názvy vypůjčených knih, pakliže byly v češtině, byly mnohdy zapsány německy.

Složení čtenářstva i praxe v zapisování výpůjček se mění po roce 1897. Všechna jména i připojená povolání jsou již striktně psána německy.

Po tomto roce a především po roce 1900 z výpůjční knihy mizí většina do té doby stálých čtenářů, část z nich začíná do knihovny docházet méně často. To se týká i nejhoněji doložených pánů Straškraby, Urbánka a Dřevíkovského. Tito se v záznamech začínají objevovat pouze 2–3× za rok, zatímco v dřívějších letech byli v knihovně minimálně jedenkrát za měsíc.

Oproti dřívějším čtenářům z klášterního okolí se nyní zvyšuje počet odborných a zahraničních návštěv a opět se zvyšuje i výskyt jmen řeholních bratří. Narůstá také počet farářů z okolních farností, kteří si nyní půjčují knihy z Rajhradu.

Mezi zahraničními čtenáři je poměrně velké množství osob duchovních, především z rakouských klášterů a far – např. P. Halusa z cisterciáckého kláštera v Heiligenkreuzu, P. Altman v Huenfeldu, jeden z bratří v Rohrbachu, Teofil Matz, farář z Witteru v Tyrolích, opat kláštera v Salcburku, P. Odilo ze Schwarzenbachu, dr. Bluemtzrieder z kláštera v Reinu, P. Odilo Stark z Kleinzell, P. Laur z Marienthalu, P. Stevick ze Zwettlu, Fr. Welsch z Esenbahnu, P. Altmann z Valkenbergu, benediktin M. Berck z Innsbrucku, P. O. Wonisch z Admontu, P. Vielhaber z premonstrátského Schlaegelu.

Z dalších zahraničních badatelů jmenujme alespoň dr. Maxe Dvořáka, profesora na vídeňské univerzitě, dr. Thomase Weinkurta z Říma, dr. Blingersche ze Štýrského Hradce, dr. Nagelého z Vídně, dr. Linneborna z Arnbergu, Leona Rotha z Muelhausenu v Alsasku, Emila Nacha z vídeňské univerzitní knihovny, ředitele Královské knihovny ve Vidni či Královskou knihovnu v Berlíně a Bavorskou knihovnu v Mnichově.

Z badatelů domácích se zde objevuje jméno dr. Čěnka Zírta, dr. Bertolda Bretholze či profesora bohosloví v Brně dr. Jana de Hak. Zastoupen je rovněž olomoucký knihovník dr. Ganger. Z institucí pak uveďme Moravský zemský archiv v Brně, Moravskou zemskou knihovnu, Muzeum Království českého v Praze či Zemský archiv v Praze.

Půjčované tituly

V nejstarší části výpůjčního seznamu jsou zachyceny pouze spisy historické a teologické, např. Ziegelbaurova Historie, Pitrova Pietas Benediktina či Palackého Dějiny. Tento fakt zcela koresponduje s tím, že vypůjčovatelé byli v těchto letech až na nepatrné výjimky pouze členové rajhradského konventu.

Od 80. let, úměrně s tím, jak se zvyšoval počet mimoklášterních vypůjčovatelů, patřil největší zájem drahým obrázkovým časopisům. Mezi nimi převládá Světozor, Zlatá Praha, Květy, Zábavy večerní, Paleček, později Obzor. Z německých časopisů to byly především Bibliothek der Unterhaltung und des Wissens,

Illustrierte Zeitung, Illustrierte Welt, Alte und neue Welt nebo Über Land und Meer, později Deutscher Hausschatz. Všechny časopisy v sobě spojují zábavu i poučení, nalezneme zde básně či povídky soudobých autorů, ale i populárně naučné články, týkající se např. umění, historie či cestování, často jsou tyto články doplněné doprovodnými ilustracemi.

Kromě těchto periodik byl dále zájem o literaturu dobrodružnou. Zde k velmi populárním patřila klasika dobrodružného žánru 20 tisíc mil pod mořem od J. Verna a Země kožešin od stejného autora či Tři dni v Číně. Nechyběla ani díla Karla Maye, ale přesně nevíme, která díla se v knihovně nacházela.

Nejčtenější autorkou byla ovšem Emilie Flygare-Carlén. Jde o známou švédskou spisovatelku 19. stol., která se proslavila svými romány ze švédského středostavovského prostředí. K jejím dílům patří Stínová hra, Soukrojenci, Světničky arkýřové, Růže tystalónská, Zástupce, Komoři Lasmann, nebo Rozmarná žena. Další ženou, jejíž knihy se často půjčovaly, byla opět švédská spisovatelka Sophie Marie Schwartz. V knihovně byla její díla Vdova a její děti, Ten pravý, Dvě matky či Emancipační horečka. Z českých spisovatelek zde měla zastoupení Věnceslava Lužická, autorka např. románu Na zrčiceninách či Výš a výše, nebo Sofie Podlipská s díly Osud a nadání nebo románem Nažovský.

Z českých klasiků lidé nejvíce vybírali spisy Jana Nerudy, Josefa Kajetána Tyla, Karoliny Světlé a Boženy Němcové. Populární byly i historické romány Bitva u Lipan od Ivana Klicpery, Královna Dagmar Václava Beneše Třebízského nebo Poslední dny Pompejí Edwarda Bulwera Lyttona. Knihovna vlastnila i díla Ivana Sergejeviče Turgeněva, Ivana Alexandroviče Gončarova, Viktora Huga (Chrám Matky Boží v Paříži), Waltera Scotta (Ivanhoe) a mnoha dalších. Populární byla Česká vojna a Selská válka. Jistě zajímavá by mohla být i kniha Farářova vnučka.

Odborní čtenáři si z fondu vybírali Dudíkovy Dějiny Moravy nebo Schweden in Böhmen und Mähren a Geschichte der Stift Raigern, Volného Kirchliche Topographie, Corpus Juris Canonici, Codex diplomaticus Moraviae nebo některý z rajhradských rukopisů. Podle jednoho zápisu ve výpůjční knize bylo možné si půjčit také předměty, které patřily spíše do sbírek, v tomto případě to byly mědirytiny.

S počátkem 20. stol. se žánry mění, opět v návaznosti na změnu skladby čtenářů. Stále je zájem o zábavnou literaturu, ale již ne v takové míře. Stálicemi jsou díla Julese Verna, Karla Maye, Victora Huga či Alexandra Dumase. Téměř mizí díla dříve tak oblíbené Emilie Carlén a ostatních spisovatelek. Z časopisů převažuje London News a The Month. Zvyšuje se zájem o náboženskou litera-

туру, zastoupenou např. časopisy *American Catholic Quarterly*, *Abbey Student* či *Revue Benedictine* či *Mount Angel Magazine*.

Ve větší míře najdeme ve výpůjční knize odbornou literaturu – již zmiňovaná Dudikova díla, vč. *Mährens allgemeine Geschichte*, dále *Scriptores Ordinis Sancti Benedicti qui 1750–1888*, *Conscriptum Historicum Diplomaticum Chronologicum Monasterii, Pontifikale Romanorum*, ale i Froissantova kronika. Kromě sbírkových předmětů si mohli zájemci půjčit také listiny a spisy, které patřily do benediktinského archivu.

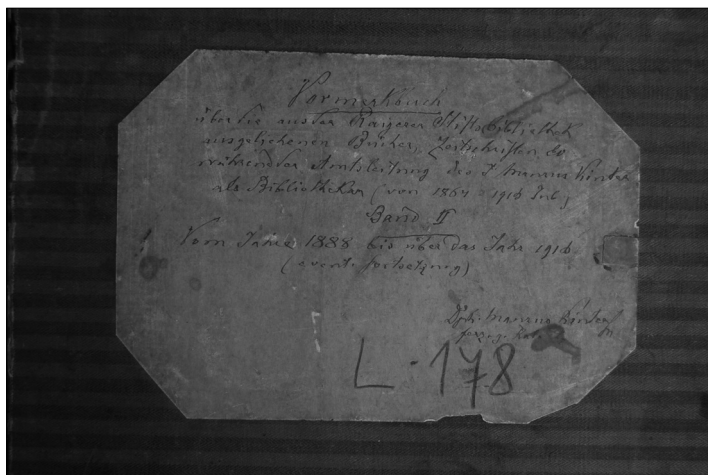
Závěrem tedy můžeme zkonstatovat, že od 80. let 19. století sloužila rajhradská klášterní knihovna rovněž jako knihovna veřejná. Až do počátku 20. století byla knihovna hojně navštěvována čtenáři z okolí rajhradského kláštera, nejčastěji přímo z klášterních vsí. Poměrně hojní byli i čtenáři z Brna. Složení čtenářů pak také zcela odpovídá skladba půjčovaných titulů. Zde nejvíce převládá beletrie a barevné, české i zahraniční, časopisy.

Vedle výše uvedených titulů byly ovšem půjčovány i tituly odborné. Jejich vypůjčovatelé působili v nejrůznějších pražských, brněnských či např. vídeňských institucích (*Zemský archiv v Praze a v Brně* atd.).

Knižní tituly byly mnohdy půjčovány i absenčně, takovéto výpůjčky bývaly vráceny do tří měsíců od zápůjčky. Materiály z archivu, jejichž výpůjčky jsou zaznamenány rovněž v popisované výpůjční knize, byly půjčovány výhradně prezenčně.

U některých záznamů chybí údaje o vrácení zápůjček. Nemůžeme ovšem s jistotou konstatovat, zdali tituly opravdu nebyly vráceny. Většina vypůjčovaných titulů – předně tituly beletristické – se v dnešní době v knihovně již nenačází. Když byl řád roku 1950 zrušen a knihovnu, jejíž počet svazků byl ještě na počátku 20. století odhadován na téměř 100 000, převzala do správy Státní vědecká knihovna v Brně, musela být část knih z kapacitních důvodů knihovnických prostor vytříděna. Toto třídění postihlo především právě beletrii.

Obrazová příloha:

Obr 1: Desky s nadepsaným názvem výpůjční knihy

№	Name der Bibliothek	Bezeichnung der Bibliothek	№	Name der Bibliothek	Bezeichnung der Bibliothek
1	1
2	2
3	3
4	4
5	5
6	6
7	7
8	8
9	9
10	10
11	11
12	12
13	13
14	14
15	15
16	16
17	17
18	18
19	19
20	20
21	21
22	22
23	23
24	24
25	25
26	26
27	27
28	28
29	29
30	30
31	31
32	32
33	33
34	34
35	35
36	36
37	37
38	38
39	39
40	40

Obr 2: Nejstarší část výpůjční knihy z let 1864-1868

TOP 10 rajhradské klášterní knihovny v 19. a počátkem 20. století

Titel	R.N.	Sp.	Titel des ausgeliehenen Werkes	Stück	Name des Anleihers	Inter	Anmerkung
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	

Titel	R.N.	Sp.	Titel des ausgeliehenen Werkes	Stück	Name des Anleihers	Inter	Anmerkung
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	
1781	1781	1	Von Michaelis Leibniz 1783	1	Ritter	18/10	

Obr. 3: Vybraná stránka z vypůjční knihy z let 1880–1920 s nejčastějšími čtenáři – Dřevíkovským, Straškrabou a Urbánkem